

tudi trdila, da je dobra slika špargljev več vredna kot slabo slikan Kristus. L'art pour l'art je lepo spoznanje v umetnosti, ki ga tudi dr. Kelemina nevede uporablja, ko govori o neinteresirani umetnosti. Baš ta Kantov princip je ona utrdila. — Izrazno umetnost, ki se v prikazovanju snovi omeji le na notranjo realnost, imenuje zaletelost v slabo osnovano teorijo (42). Walzel pa pravi, da je bil ta princip deloma v vseh zgodovinskih strujah merodajen. In tudi dr. Kelemina omenja na str. 50 Wölflinovo ugotovitev, da dobe izvestne kontrarne kategorije gledanja in ustvarjanja v praksi normativen pomen v polarnih dobah. Če je barok upravičen poleg renaissance, je upravičen tudi ekspresionizem poleg impresionizma. Po dr. Kelemini bi bila barok in ekspresionizem zaletelost. Ker je nasprotnik normativne estetike, že iz tega vzroka ne sme obojati ekspresionizma in l'art pour l'art. Da izigrava enotni slog Schillerja in grške drame proti slogu Shakespearea in Hoffmanna, se pač bolj opira na O. Ernsta kot na pravo pojmovanje. Schillerjevo stremljenje po čisti vrsti ima pred očmi poglobljeno resnost življenja, Shakespearejevo in Hoffmannovo mešanje tragičnih in humorističnih elementov pa gleda v grotesko življenja, kar je tudi dr. Kelemini znano. Cilji časa se obrnejo tja, kjer se pojavi praznina v duševnem življenju. Tudi tukaj se javlja horor vacui.

Š koda tudi, da dr. Kelemina ni bolje izbral lepe Walzelove izsleditve o dveh tipih umetniške oblike, nadindividualne in individualne oblike pesnitve, ki imata korenine v Polykletovi in Plotinovi estetiki. Formalna estetika Polykleta vidi bistvo umetnosti v razmerjih in številih, zato se tam uveljavljajo stalne forme klasicizma, Plotinova vsebinska estetika pa je razvila za individualno vsebino tudi individualno obliko. Ta dva tipa sta merodajna prav do najnovejše dobe. Dr. Keleminova opredelitev poetične oblike pa se bolj bliža romantičnemu principu: Keine Poesie ohne Silbenmaß, čeprav omenja tudi prozaično obliko poezije. — Na vsak način pa bi bil moral zavreči »lepi videz«, ki je neraben pojem, iz stare estetike in samo slepi pravo dojetje, je še slabši kot tautologija in vreden, da se vrže v pokoj med staro šaro. Umetnost se hoče približati bistvu resnice in lepote, ne pa videzu. — Tudi Bergson bi se mu smejal, ko bi slišal, da je Schelling redivivus, ker ve, da ni to, kar mu očitajo oni, ki gledajo le starino, nove vrednote pa ne vidijo, ki je nad Kantom in Schellingom.

T ežavna je bila terminologija. Edini, na katerega bi se bil mogel nasloniti, je pri nas dr. Prijatelj, vendar ne opazimo v besedotvorju prav nič njegovega duha. Dr. Breznikov pravopis je samo za jezo, ker pri novih besedah vsakega na cedilu pusti, in se niti najmanj ne upa napraviti novo gaz. Tako je v knjigi polno germanizmov in bledih, mrtvih paberkov brez čuta za živi tok jezika: dožit, dožitek, nakana (namera), nagomiljen (nakopičen), izbija (izstopa), stavkovni (stavčeni), nadovezovati, oborine (usedline), zadržaj ni hrv. sadržaj in se ne bo držal; to je le par primerov, kako je znanost začela mrevariti slovenščino; dr. Kelemina ni osamljen.

K njiga je dovolj bogata na vsebini, da ne potrebuje milosti, kako bo z njo tudi oni zadovoljen, ki ji nasprotuje, ker ga solidno in iskreno seznanja z vsemi problemi literarne vede. Dr. J. Šilc

KNJIGE DRUŽBE SV. MOHORJA V CELJU ZA LETO 1929.

K oledar za leto 1930. — Kakor vidimo, ima družba nad 55.000 članov, pred vojno jih je bilo skoraj 100.000, toliko imajo zdaj vse družbe, ki so po zgledu Mohorjeve družbe začele izdajati knjige. Za letos imamo pet rednih knjig, za prihodnje leto se jih obljublja celo šest. Lahko omenimo, da bo vedno najboljša reklama vsebina in lepa oprema. Letošnje knjige bodo služile izobražencu in najširšim plastem ljudstva, za prihodnje leto bi pa bilo bolje, da bi družba namesto 4. in 5. knjige izdala Brecljevo knjigo o zdravju kot redno publikacijo in rajši oni dve za doplačilo. Zdravje je zadeva vsega naroda.

K oledar je čeden, dasi se vztrajno izogiba priznane naše pratikarske tradicije, ki je spremljala ljudstvo več kot sto let in je tudi omikancu vir kulturnih in estetičnih vrednot. Za prihodnje leto obljublja družba, da ustreže tudi tem željam. — V Koledarju bodo našli nadomestilo oni, ki čitajo ali ne čitajo naših dnevnikov in tednikov, v dobrih političnih, gospodarskih in kulturnih pregledih, posebno bodo pa ugajali zemljepisni, etnografični in zvezdoznanski pregled, ki dajejo prvo podlago za priročni žepni atlas, kakršnega bo tudi treba imeti. Proza ni slaba, med pesmimi pa je poleg dobrih tudi nekaj vodenih.

D r. Josip Mal: **Zgodovina slovenskega naroda.** 8. zvezek. — Pisatelj nam slika dobo »političnega jerobstva« od leta 1815. do 1848., čas, ki so ga doživeli naši stari očetje in je še živel v spominu naših očetov. Knjiga je sestavljena vestno in solidno, tako da ji v posameznostih ne bo mnogo oporekati, vendar je to za široke plasti ljudstva pretanko tkivo, ki zgine med prsti. S tem pa ni rečeno, da je pisatelj preveč povedal in preveč snovi zbral, ampak prerahlo je to pripovedovanje in preabstraktno, je bolj zgodovina aktov kot zgodovina naroda. Skoraj uradno brezbarvna slovenščina se dobro počuti v podrobnostih, toda niti, ki gredo do osrednja skupin, so preveč pajčevinaste, oziroma osnovna ideja skupine stopa premalo plastično na dan. — Včasih pisatelj preveč suponira pri čitatelju ali premalo poudari bistvene poteze; na primer razlika med jožefinskim, Napoleonovim in Francevim zakonikom je premalo značilno izražena. Pravo gre ljudstvu v živo meso, zato je neobhodno treba podati o sodnem postopanju jasno sliko in pokazati, ali smo v tem bistveno napredovali ali nič. Z zanimanjem bodo kmetje brali, da je bil že leta 1815. v veljavi zakon, da si »graščine niso smele pridobiti ali prisvojiti nobenega podložnega zemljišča ali tudi le njegovega dela ne«, v dobi konstitucije pa je kapitalistični graščak zopet lahko pokupil in pregnal cele kmetije in naselbine. Na take stvari je treba opozarjati, da bo ljudstvo kaj imelo od čitanja zgodovine in da bo dobilo pojem o agrarni reformi. Kakor v pravu, tako bi bilo treba tudi drugod pokazati prvotno idejo v močnejši luči, potem šele postane refleks jasnejši, ki se je ideja vanj odela pri nas. — Dobro je pisatelj povedal, da je bila revolucija triumf razuma, ki je razrušil vso zgodovinsko navlako, romantika pa ni bila le zatopljenje v preteklost, ampak predvsem iskanje individualnosti, svoje in narodove, v sedanosti in preteklosti. Iz nje so zrastle Kopitar in Miklošič, Čop in Prešeren. Dasi je bila sredi kozmopolitske države racionalizma

nepolitična, je vendar tvorila prvo stopinjo ustvarjajoče se narodne države. Romantika je bila Byron in Marrini, Schlegel in Hofbauer, Herder in Savigny. V dolgi dobi miru od 1815. do 1848. je kozmopolitska absolutna država še enkrat narode imela za otroke, ki nimajo nič govoriti v državnih stvareh, ampak samo poslušati cesarja in državnike, dasi je že jasno svetila Evropi francoska in mimoregre tudi španska ustava. Narodi, ki so se v romantiki zavedeli svoje zgodovine, so v tem času še bolj občutili politične potrebe sedanosti, dokler niso v revolucijah vrgli s sebe vso to staro šaro, kar je dr. Mal prihranil za prihodnje leto. V pričujočem zvezku objektivno poroča, kar se je zgodilo do leta 1848., gledajoč vse dogodke s čisto pravega stališča narodne individualnosti, a če hoče biti dosleden zgodovinar, ne more delati takih opomb kot na strani 522, »da je v Prešernovi dobi bil rod, ki je v primeri s potrebnim organizatoričnim delom poezijo še previsoko cenil«. Preteklosti ne moremo soditi po sedanosti, merila moramo dobiti iz preteklosti.

Ivan Zorec: **Domačija ob Temenici.** Slovenske večernice, zvezek 82. Strani 112. — Zorec pripoveduje usodo kmetiške domačije z zanesenostjo in hrepenenjem. Navezana je usoda na zgodbo kmeta Trlepa, ki mu je njegova samoglava gospodovalnost »rodila nebrojne bolesti«. Le bolečina za domačijo, ki jo vidi razpadajočo v tujih rokah, raztopi njegovo trdost in vzbudi čednosti sreča; prevzetnost se spremeni v ponižnost, samoglavost v ljubezen do sina, preziranje sinove žene osebenjice v priznanje kmetiške enakopravnosti. Kajti v kmetiški miselnosti so še hujše kaste kot v Indiji. Osebenjak in bajtar nista enakopravna kmetu, ki obdeluje zemljo v trudu in znoju, medtem ko onadva živita na lahko roko. Zato tudi bajtar-prihajač, ki je z neko dediščino kupil Trlepovo posestvo, nima obstanka med kmeti, ki mu zagrene vsako zblizanje. V priznanju svetosti dela in truda je vsa sila ljudstva, ki je ne premaga ne denar ne sladka beseda, čeprav so v zvezi z njo različne nečednosti. Zorec je s pravo intuicijo videl korenine ljudske moči in jo skuša dojeti v vsej neposredni lepoti, ne tako kot Homer, ki je spremenil želje Grkov po lepi obali Male Azije v lepo Heleno. — Ljubezen do zemlje povrača ona Trlepu skoraj z mistično vdanostjo, da se dejanje razvija kot v pravljici, kjer se skrajne neverjetnosti uresničijo. Z zadovoljnim smehljajem gledamo, kako se starcu, ki je pravkar izročil posestvo hčeri in zetu, še enkrat sreča nasmehne, da se oženi z gruntarsko vdovo brez otrok, in da slednjič sin iz Amerike pride ter odkupi rodni dom iz tujih rok. — Značaji drugih oseb, hči, zet, bogati sin iz Amerike in njegova žena, ne kažejo posebnega notranjega razvoja in so bolj tipične podobe, zlasti pa velja to za kmeta Obličana, ki je tip vaške kritike, glas vasi. Tu ima še ime, večkrat se pa spremeni v množico brez imena, ki spremlja dejanje kakor zbor v grški drami.

Zemlja, ki jo Trlep »bolj ljubi kot svoj rod«, je tudi pisatelju odprla drage volje svoje skrivnosti, da jo vidi v vsej lepoti. Osebe in dejanje so le slabotna, včasih neubrana spremljava k tihi misli in poeziji pokrajine, ki jo je pisatelj pokazal v najintimnejših tenčinah, da ne čutimo le lepote gozdov in polj, trave in zraka, ampak skoraj vdano pobožnost do zemlje. Že pri kmetu Trlepu prehaja koristno gledanje narave v estetično in religiozno:

»Jaz in zemlja sva eno« (71), skoraj kakor Wurzel-sepp v Anzengruberju. Tudi on je sprva trd kot brezčutna narava, v kateri živi, a ravno ta ljubezen do zemlje vzbudi pozneje v njem človeška čustva. — Pri Jurčiču je pokrajina ljudskih pripovedk in pravljic romantična, a narava in človek sta ločena. Njega zanima kmet v svoji originalnosti in skoraj drastično pretiravanje interesantnih potez. Cankar slika vso prelestno lepoto pokrajine in ničevost človeka sredi nje. Zorec kaže človekovo moč, ki jo pije iz zemlje združen z njo. S tem se družijo pri Zorcu ljubezen do pristne ljudske govorice. Kakor stari znanci, ki jih je zagnil čas, vstajajo v povesti krepke, sočne besede, ki jih konvencionalni jezik ne uporablja več. To ni oblikovalna lepota Cankarjevega jezika, ki te zanaša s seboj v ritmičnem valovanju, ampak to je ustvarjajoča jezikovna moč naroda, kakor jo vidimo pri Levstiku, Jurčiču in Finžgarju.

Življenje svetnikov. 6. zvezek. — Zvezek obsega življenjepise svetnikov od 1. do 21. aprila, spisane od šestih avtorjev. Zato tudi opazimo dve smeri v podajanju snovi: ena se ozira na kritični razum sedanje dobe in skuša legendarične črte izločiti, druga se ozira na tradicijo in gleda svetnike, kako govore čustvu svoje in naše dobe. Svetniki so vrhunci notranje moralne moči, do katere se je povzpela človeška slabost. Povprečnemu razumu, ki živi iz roke v usta, se bodo zdeli nespametni ali nepojmljivi, ko bo bral, da so dali življenje za svojo idejo. Toda oni tudi niso živeli v povprečnem razumu, ampak v višinah, kjer se večne ideje stikajo, kjer je sreča več kot telesno življenje. V njih gori čistejši plamen kot strast in patos revolucionarjev in atentatorjev, ker oni ne ubijajo, ampak se puste sami ubiti, čeprav je treba priznati, da je bila prva doba krščanstva nekaka duhovna etična revolucija. Oni ne priznavajo pozitivnega državnega zakona, ampak le višji moralni zakon, ki je v njih in sega v oностранstvo. Kantova doba je gledala v staro- in srednjeveških menihih izpolnjen svoj etični ideal, da se nagnjenje ukloni dolžnosti, in Dostojevskij je občudoval silne osebnosti puščavnikov in mučnikov; daljen pojem njihovega sveta dobimo lahko tudi mi, ko slišimo starokrščanski koral.

Vpriljubljenem zvezku bodo posebno zanimali svetniki, ki so živeli na ozemlju Jugoslavije, v Dalmaciji in Hrvaški, zlasti pa bl. Odorik, po rodu morda beneški Slovenec, ki je po svojih misijonih na Kitajskem, v Mongoliji in Tibetu ob povratku v domovini spisal daljno pot. »Znanstveni svet ga zaradi tega znamenitega potopisa prišteva med najslavnejše raziskovalce srednjeveške Azije.« Interesantno je tudi, da je dominikanec sv. V. Fererij izbral napačnega papeža v dobi papeških zmed. — Hvalevredno je, da knjiga opozarja, kako žive svetniki v umetnosti in prinaša sodobne slike, zlasti pa, da omenja, kje so njihove slike in češčenje v naši domovini. To je prispevek h kulturni zgodovini. Čim več bo tega prinesla, tem bolj bo ustrezala svojemu namenu.

Dr. Aleš Ušeničnik: **Knjiga o življenju.** Nova izdaja, 1929. Strani 208. — Tolstoj gre v knjigi O življenju v prvotno krščanstvo evangelijev in listov ter dviga neizčrpno moč pramislj, kot so prišle neposredno iz ust božjih. Radikalno in drastično vrže vso njihovo težo moderni znanosti v obraz, da se pod težko bombo razdrobe trdnjave